

Bonus Nuntium

A Koszta József Múzeum tudományos, muzeológiai, művészeti és művelődési online folyóirata

„... ez a mostani találkozó talán egy nagyon kicsi, szerény hozzájárulás lehet...”

Grósz Károly „Arad” utáni szegedi interjúja

(forrásközlés)

Medgyesi Konstantin – Sólyom Andrea

Rezümé

1988. augusztus 28-án Grósz Károly, Magyarország akkori tényleges vezetője elfogadta a gyors invitálást és szembenézett Ceaușescu-val, a hírhedt román kommunista diktátorral. A tárgyalás eredménye közismert: teljes kudarc. A magyar közvélemény akkor szembesült a megbeszélés totális sikertelenségével, amikor Grósz Károly visszatérve magyar területre, a későeste folyamán, Szegeden interjút adott a Magyar Televíziónak. E forrásközlésben ennek a híres-hírhedt interjújának a szövegét publikáljuk.

1988. augusztus 28-án Grósz Károly miniszterelnök, az MSZMP főtitkára, Magyarország akkori tényleges vezetője elfogadta a gyors invitálást és szembenézett Ceaușescu-val, a hírhedt román kommunista diktátorral. A tárgyalás eredménye közismert: teljes kudarc. A diplomáciában „Arad” a sikertelenség szinonimájává vált.

A magyar közvélemény akkor szembesült a megbeszélés totális kudarcával, amikor Grósz Károly visszatérve magyar területre, a későeste folyamán, Szegeden interjút adott a Magyar Televíziónak.

A magyar felnőtt népesség 46%-a nézte a televíziós beszélgetést. Az interjút követő napokban elvégzett közvélemény-kutatás adatai szerint az emberek 80%-a eredménytelennek ítélte a Grósz-Ceaușescu találkozót.

A tárgyalások után – gyors hírforrások nélkül – közvetlenül a magyar társadalom még nem érezkelhette a tárgyalások kudarcát. A Szegedre vezető út mentén és az MTV szegedi stúdiójánál spontán lelkes tömegek fogadták Grósz Károlyt.

Az interjú azonban egyértelművé tette: Grósz kudarcot vallott.

A későbbi visszaemlékezésekben csak úgy sorjáznak a szegedi Grósz-interjút elítélő fogalmak, megállapítások: „rettenetes”, „megadta magát Ceaușescu -nak”, „elkedvetlenített.”

Grósz a szegedi interjú („Arad”) előtt politikai értelemben mindig győzött - sikeresnek tekinthető reformer kormányprogram, Kádár leváltása, 1988 nyarán tekintélyes találkozók Washingtonban és Moszkvában.

Az aradi kudarc után viszont sorra veszíti el a csatákat (fehérterror-beszéd, 1956 népfelkelés, Németh Miklós autonómmá válása, az MSZMP elnökségének megalakulása '89 nyarán, majd az októberi pártátalakulás).

1989 rendszerváltó évében Grósz még jelen van, de súlyát folyamatosan veszítő közéleti szereplő. Metaforikusan azt mondhatjuk: az „Aradot” követő szegedi interjú töri meg az erejét.

A most közölt interjú pontos szövege még sehol sem került publikálásra. Az élő beszélgetés 1988. augusztus 28. későeste lement a Magyar Televízió műsorfolyamában. Az interjúból – a műfaj lényegéből fakadóan – csupán részleteket közölt a napisajtó, illetve a legfontosabb gondolatokat dolgozták fel a világ különböző hírügynökségei.

A televíziós szereplésnek a muster felvételét Bubryák István magángyűjteményéből kapta meg a szegedi Móra Ferenc Múzeum hanganyag-tára.

Az interjú készítői Kulcsár István és Rangos Katalin voltak.

Az interjú szövege

Rangos Katalin: *Arra kérem, hogy kezdjük a végén ezt az interjút! Alkalmas volt-e ez a találkozó a kapcsolatok rendezésére, vagy az eredmény mindössze a párbeszéd létrejötte?*

G. K.: Nem, hát attól azért többről van szó. Nézze, tizenegy éve nem volt főtitkári kétoldalú találkozó.¹ A főtitkárok természetesen találkoztak a nemzetközi tanácskozásokon, de kétoldalú nem volt. Hát nyilvánvaló, hogy van mit megbeszélni. Többről van azért szó.

R. K.: *Konkrét programcsomaggal mentünk?*

G. K.: Igen. Hát tíz tételmondatban² megfogalmaztuk elképzeléseinket, kéréseinket, vitatémáinkat, és mindegyiken szépen, szisztematikusan végimentünk. Minden témakörön négyszer. Mert először én elmondtam, kedves házigazdánk³ válaszolt, akkor én megint válaszoltam, ő megint válaszolt. Hát ez így szokott lenni egyébként, ebben semmi meglepő

¹ 1977-ben Kádár János és Nicolae Ceaușescu Debrecenben, illetve Nagyváradon találkozott egymással hivatalos kétoldalú találkozáson. E szintén kudarcos tárgyalást követően Kádár nem volt hajlandó részt venni többé kétoldalú találkozáson a román diktátorral.

² AZ MSZMP Politikai Bizottsága 1988. augusztus 26-i ülésén határozta meg az aradi tárgyaláson követendő hivatalos magyar álláspontot. A PB-tag Berecz János és Szűrös Mátyás KB-titkár is úgy vélte később, hogy Grósz nem képviselte kellő eréllyel a PB-ben kialakított magyar álláspontot.

³ Ceaușescu „kedves házigazdaként” való aposztrofálása miatt az interjú után Grósz komoly kritikákat kapott. Még az akkor már „csak” az MSZMP elnöki tisztét betöltő Kádár Jánostól is.

nincs.

R. K.: *Melyek voltak ezek? A tíz pont közül a leglényegesebbek?*

G. K.: Hát nagyon nehéz különbségeket megvonni vagy súlyozni, nekünk mindegyik fontos. Hát az egyik nagy kérdés az volt, hogy ez az egész településfejlesztési program, ez hogyan, miképpen áll, hogy alakul ez, egyáltalán mi az igaz ebből. Mert annyi mindent hallottunk. Akkor különböző újságokból információs elemekhez jutottunk, egy ilyen félmondatos utalásokból. Felkapta különböző kiadvány, propagandafórum ezeket, hát egyszerűen szerettük volna tudni, hogy mi újság. És elmondtuk az ezzel kapcsolatos politikai aggályainkat. Nem a gazdaságit, mert hát nekünk ilyen nincs, hanem politikai aggályainkat. És hát végülis kérésünkre abban maradtunk, hogy küldünk egy küldöttséget tanácsfunkcionáriusokból, képviselőkből, pártmunkásokból, akik egy kicsit széjjel néznek a területen, és megnézik, hogy hogyan is alakul ez a program.

Kulcsár István: *Általában Romániában vagy magyar lakta vidékeken?*

G. K.: Mind a két területen. Magyar lakta vidékeken is és hát nem magyar lakta vidékeken is. Nekem az az érzésem – persze ezt borzasztó óvatosan merem csak megfogalmazni –, hogy mi nem vagyunk egészen pontosan tájékozódva arról, hogy ott mi történik⁴ – egyáltalán ez a koncepció tíz-tizenöt év óta, mert hát ez tizenöt évvel ezelőtt fogalmazódott meg – a végrehajtás milyen szakaszában van.

R. K.: *És ma közelebb jutott Ön a reális helyzetmegítéléshez?*

G. K.: Nézze, a reális helyzetmegítélés énszerintem két elemből áll: egyszer az ideológiából, másodszor a gyakorlatból. Az elméletből kaptam ismertetést, a gyakorlatot egyszerűen nem volt módom megismerni. Épp ezért kértük, hogy tegyék lehetővé, hogy egy csoport nézzen széjjel, hogy milyen nagy létszámú, mikor, ezt majd meg fogjuk beszélni. És ehhez a kedves tárgyalópartnereink fogadókészek voltak. Ezt én egy nagyon nagy dolognak tartom. Ha ez hozzájárulhat ahhoz, hogy eloszlassuk mindazt, aminek nincs létjogosultsága, nevéen nevezzük a dolgokat és a valódi problémákról kezdjünk beszélni, hogy ha vannak valóban problémák. Mert most azért egy kicsit ilyen vad... olyan harcot vívunk, hogy nem nagyon látjuk igazán, hogy mi ellen és miért küzdünk. Úgyhogy hát én ezt fontos egy dolognak tartom. Ugyanilyen lényeges kérdés, hogy a Magyarországra települt román állampolgárok, magyar ajkúak és nem csak a magyar ajkúaknak a sorsa hogyan és miképpen lesz a jövőt illetően. Itt különösen a családegyesítés problémája a nagy kérdés. Hát ugye közel hétezer –

⁴ Ez is egy olyan kijelentés volt, ami miatt Grósz Károly bírálatokat kapott a későbbiekben. Utólag egyértelműen állítható: a hivatalos magyar párt- és állami vezetést a magyar diplomácia alapos és pontos információkkal látta el az úgynevezett román településrendezési („falurombolási”) tervekről.

legalábbis tegnapelőtt valamikor közel hétezer – letelepedési engedélyt adtunk ki. Tízezer fölött van az igény. Hát azért ez lassan duzzad. És hát ezzel reálisan számolni kell. Na most, hát partnereink, én úgy érzem, rendkívül nagy toleranciakészséggel kezelték ezt az ügyet. Ugyanis elvi megközelítésben ugyanazt vallják, amit mi: tehát hogy senkit nem bátorítunk, hogy hagyja el a szülőföldjét, de ha el akar menni, el akar települni, nem gördítenek elé akadályt. És amennyiben családegyesítési problémák esetleg vannak, akkor partnerek lesznek hozzá.

K. I.: *Ezt kifejezetten megígérték?*

G. K.: Szó szerint ez így elhangzott az eszmecserén. Mink is ezt valljuk. Mi sem bátorítunk senkit, hogy jöjjön ide, de aki kéri, és nincs olyan konkrét ok, ami miatt ne engednénk be, akkor mi hozzájárulunk, és kiadjuk a letelepedési engedélyt.⁵

R. K.: *Egyébként a majd kilenc órányi tárgyalásaiból mennyit foglalkoztak a nemzetiségi kérdéssel körülbelül órában?*

G. K.: Hát azért az egyharmada biztosan azzal ment el. Ugyanis a nemzetiségi kérdéseken kívül elég sok időt szenteltünk örömeinkre a gazdasági együttműködésnek, mert azért azt mi a politikai bizottsági ülésen pénteken is megvitattuk és megbeszéltük, hogy hosszú távon az együttműködés alapja a gazdasági kooperáció, a gazdasági együttműködés: vegyesvállalatok, harmadik piacon való megjelenés, piaci lehetőségek felkutatása. A világon mindenütt a politikai folyamatokat a gazdasági folyamatok jelentősen befolyásolják. Ha nagyon nyers lennék, akkor azt mondanám, hogy esetenként meg is határozzák. Nem akarok nyers lenni, tehát befolyásolják.

R. K.: *Ezzel volt a kevesebb problémánk eddig!*

G. K.: Nem egészen. Nem így van. Nem. Az áruforgalom az elmúlt időszak alatt nagyon szépen fejlődött. Talán az egyik leggyorsabban fejlődő reláció volt. Itt is volt mindig probléma, de hát valljuk be, ebben a mi gyengeségünk legalább akkora szerepet játszott, mint a partnereinké. Aztán ha továbbmegyek, akkor azt is el kell mondanom, hogy nem csak román relációban vannak problémáink az áruforgalommal, hanem más partnereinkkel is vannak gondjaink. Tehát az áruforgalomban különösebb gond nem volt. De a közös vállalatok létrehozásában, illetve műszaki-tudományos együttműködés lehetőségeinek a feltárásában, illetve a harmadik piacon való megjelenéssel eddig voltak gondjaink. Eddig nem élveztük a partnerség lehetőségét. Most azonban ebben megegyeztünk. Ez nagyon fontos. Ugyancsak megállapodtunk abban, hogy a történész vegyesbizottság elkezdi a munkát. Nem tudok pontosabban fogalmazni, mint hogy valami olyan megközelítésből, hogy a napi politikát meg

⁵ A becslések szerint mintegy 20 ezer erdélyi magyar menekült érkezett Magyarországra 1988-ban.

a történelemtudomány műhelymunkáját nem kell összekeverni. A múltat sokféleképpen lehet elemezni, lehet sok következtetést lehet belőle levonni, de nem feltétlen kell a vitákból, a múltbéli vitákból a jelenre politikai következtetéseket levonni. Ez a bizottság az utóbbi időben nem eléggé aktív. Nem volt meg talán a módja. Nem akarom a tagokat minősíteni, csak mondom, hogy nem dolgozott ez a bizottság. Most közös akarattal azt szeretnénk, ha megújítaná a tevékenységét. Ugyanez vonatkozik a kulturális bizottságra. Ez is nagyon fontos. Itt vita van. És lesz is. De nem nekünk kell főtárgyi szinten elrendezni vagy miniszterelnöki szinten, hanem a bizottságban kell eldönteni, hogy az érvek és az ellenérvek közül melyik állja meg a helyét. Hogy valóban egyoldalú-e a kulturális tevékenység vagy nem. Hát azt nem lehet így megbeszélni. De arra, hogy a lehetőséget, a politikai feltételt megteremtjük hozzá, ahhoz igen, arra ez jó alkalom volt.

R. K.: *Tettünk javaslatot a főkonzulátusok visszaállítására?*

G. K.: Igen. Két olyan kérdés van, amiben megegyeztünk, hogy véglegesen levesszük napirendről. Az egyik a főkonzulátusok visszaállítása.⁶ Elvi állásfoglalás a román partnereink részéről, hogy mindenfajta konzulátust, főkonzulátust bezárnak, illetve nem működtetnek. Ha ez egy elvi álláspont, akkor nekünk ezt tudomásul kell venni.

R. K.: *Indoklás volt?*

G. K.: Őnekik az a válaszuk erre, hogy a konzulátusok nem hozták meg azokat az eredményeket a munka során, amelyet vártak tőle. Ebben a pillanatban, ahogy az információból tudjuk, a konstancai kikötőben a szovjeteknek, a csehszlovákoknak van képviselőjük, ez tölt be valami hasonló funkciót, amit mi korábban fenntartottunk főkonzulátust. Olyan típusú konzulátusuk másoknak nincs, tehát ők nem is kívánják ezt sem a mi irányunkban, sem mások irányában fejleszteni a jövőt illetően. Másik a kultúrházak dolga. Ugye ez vitatéma volt, elég régi vitatéma, hogy Budapesten, illetve Bukarestben egy magyar kultúrházat működtessünk.

K. I.: *Egy kulturális intézetet?*

G. K.: Hát nem biztos, hogy ez intézet. Hát ugye ez úgy indult, hogy legyen egy ház. Aztán majd lehet belőle intézet.

R. K.: *A Román Kultúra Háza.*

G. K.: Úgy. Ez máskor is így indult. Korábban is. Hát a Szovjet Kultúra Háza se kultúra házaként indult, és aztán lett belőle később egy ilyen. És mások sem üzemeltetnek [ilyet] Románia területén. Ez egy elvi álláspont, ezt tudomásul kell venni, ezzel nem lehet mit kezdeni.

K. I.: *Grósz elvtárs említette a[z aradi] sajtóértekezleten, hogy nemzetközi kérdések is*

⁶ 1988. június 27-én több tízezres tüntetés volt Budapesten a Hősök terén a romániai falurombolás ellen. Románia mindezt válaszul elrendelte a kolozsvári magyar konzulátus bezárását.

szóba kerültek, közös föllépés kérdése, európai kérdések. Szóba került-e az, hogy a bécsi utótalálkozón⁷ hogyan működjön együtt a két ország vagy hogy milyen Románia álláspontja? Vannak olyan hírek, hogy a román álláspont lassítja vagy késlelteti a konszenzusnak, az egyetértésnek a kialakulását.

G. K.: Hát ez egy elég szolidan megfogalmazott minősítése ennek az álláspontnak. Mi természetesen erről beszéltünk, de itt álláspontokat mi nem egyeztettünk. Ennek a találkozóknak ez nem volt funkciója. A román elvtársak szerint abban a kérdésben, amiben vita van, abban ők úgy érzik, hogy az ő álláspontjuk helyes, elvileg is és gyakorlatilag is, és ők nem tudják elfogadni mások álláspontját. És ha én jól értettem, amit a tárgyalópartnerem mondott, akkor ők ebből nem engednek. Tehát be kell őszintén vallanom, hogy mi a nemzetközi kérdésekről beszéltünk ebből a közel nyolc órából a legkevesebbet. Legtöbb időt a kétoldalú kapcsolatokra szántunk, utána beszéltünk, adtunk információt egymásnak a belső politikai, aktuális kérdésekről, a pártok belső életéről, politikai helyzetéről, és majd úgy került volna sor a nemzetközi kérdésekre, amire már nagyon kevés idő jutott tulajdonképp.

R. K.: *Volt-e kényes pontja a megbeszéléseknek, ahol úgy érezte, hogy semmilyen megegyezésre nem juthatunk, és ez mondjuk élesebben fejeződött ki, mint amennyire szokásos egyébként a tárgyalásokon az ilyesmi?*

G. K.: Igen, volt. Nem egyformán ítéljük meg például a sajtószabadságot⁸, nem egyformán ítéljük meg például az állampolgárok véleménynyilvánításának formáit, többek között a tüntetést.

K. I.: *Kaptunk szemrehányást emiatt?*

G. K.: Kaptunk szemrehányást is, kaptunk kérdést is, tanácsot is, mindent így egybe.

K. I.: *És a folytatás, Grósz elvtárs? Konkrétan megállapodtak arra, hogy milyen folytatás lesz?*

G. K.: Hát azokat a konkrét kérdéseket, amelyekről az előbb beszéltem, és még van több is, ezeket a kérdéseket szépen sorba vesszük most, például a turizmus fejlesztése. Ez egy nagy dolog ám. Volt, hogy 1,5 millió, 1,6 millió magyar turista is volt egy évben. Most megint egy milliónál tart, ami egy fejlődésnek az eredménye. Ez évben 400-450 ezer lesz a román turisták

⁷ Az európai együttműködés és biztonság problémáiról a helsinki záróokmányt aláíró államok képviselői rendszeres találkozókat tartottak. 1986 és 1989 között az ilyen tematikájú tárgyalások helyszíne Bécs volt; innen a „bécsi utótalálkozó” megnevezés. 1988 szeptemberében nem sokkal az aradi tárgyalás után került sor a bécsi utótalálkozó következő tárgyalási fordulójára. A bécsi utótalálkozó diplomáciai kontextusáról elmondható: a román delegációnak a falurombolási terv miatt egyre erőteljesebb nemzetközi kritikával kellett szembesülnie.

⁸ A román álláspont szerint a magyar sajtóban 1988 tavaszától előkerülő, a falurombolási terveket érintő kritikák beavatkozást jelentenek Magyarország részéről Románia belügyeibe. A magyar álláspont szerint azonban a kritikus hangvételű cikk megjelenése a sajtószabadság része.

száma Magyarországon. Na most, itt kölcsönösen elhatároztuk, hogy kedvezőbb feltételeket teremtünk a turizmus számára.

R. K.: *Például a határátkelő helyeken is a minden további nélkül való átkelést a magyar állampolgárok számára?*

G. K.: Ezt is elmondtuk. Ezt is elmondtuk. De azért ennél többről áll a turizmus, mint a határátkelő helyeken elveszik-e a Népszabadságot vagy nem. Szóval ennél többről van szó. Bár épp a határőrségen lévő kollégáktól hallottam, hogy most az elmúlt napokban rendkívül figyelmes és kellemes volt a partnerek részéről a magyar turistákkal való foglalkozás. Nos tehát, többről van szó. Intézményesen meg kell szervezni. Hát nyilvánvaló, hogy erre ki kell küldeni egy munkacsoportot, minálunk a Kereskedelmi Minisztérium foglalkozik vele, itt úgy tudom, külön intézmény van erre, hát azok majd kiküldik a szakembereket, megnézik, hogy hogyan lehet a szervezett és nem szervezett egyéni turizmust is fejleszteni. Tehát hogy hogyan tovább, az a konkrét egyes kérdések természetétől és jellegétől függ. Ami a kétoldalú kapcsolatokat illeti, én azt javasoltam, hogy 1989-ban magas szinten találkozzunk⁹, és hát fogalmazzuk meg, mind a két párt ha pártszintű, ha párt és kormány, akkor párt és kormány szinten fogalmazzuk meg nemzetiségi politikánk elveit. És ha szükséges, akkor ezt megelőzően legyen újabb kétoldalú főtitkári munkatalálkozó. Ezt előzze meg, ha kell, a központi bizottság titkárainak vagy osztályvezetőinek a találkozója. Tehát mi azon az állásponton vagyunk, hogy legyen egy élénk együttműködés, egy párbeszéd, mert nekem nagy élmény volt azért a mai nap abból a szempontból is, hogy nagyon sok mindent nem ismerünk, mi magyarok, vagy nem jól ismerünk, sok kérdésben több a feltételezés, mint az objektív tény, amire építkezünk. És úgy érzem, fordítva ugyanígy van. Na most azzal, hogy nem állunk egymással szóba vagy csak üzengetünk, ezen a helyzeten nem tudunk változtatni. Tehát én nagyon egyértelműen és kategorikusan elmondtam azt a javaslatomat, hogy az igényeknek megfelelően, ahogy az élet kívánja, olyan szinten is bővítsük a kapcsolatot. Találkozzunk és beszéljünk. Nem kell szertartás, nem kell protokoll, a gondolatoknak a közlése, illetve a gondolatok megismerésére van szükség. Természetes, hogy ezek a találkozók persze nem problémamentesek. Hát arra nem lehet számolni, hogy szépen leülünk, egymást megdicséjük, mindenki aztán feláll, megrázzuk egymás kezét és hazamegy. Azért nincs értelme. Hát a vitatott kérdéseket kell leülni megbeszélni, és nyilvánvaló, hogy úgy a partnereink, mint mi, amikor egy álláspontot képviselünk, akkor arról meg vagyunk győződve, hogy nekünk van igazunk. Tehát érveket kell felsorakoztatni. Tehát munka ez a javából. Még akkor is, ha esetleg nem mindenütt becsülik

⁹ Több kétoldalú találkozó Grósz Károly és Nicolae Ceaușescu között már nem jött létre.

kellőképpen.

R. K.: *Végülis Ön szerint új korszak prognosztizálható a mai naptól a román-magyar kapcsolatokban?*

G. K.: Én nem szeretem a korszak kifejezést. Én már annyi korszakot megéltem.

R. K.: *Mondjam azt, hogy szakasz?*

G. K.: Nekem az is sok. Én csak annyit tudok erre mondani, hogy hiszem, hogy a mai találkozó hozzájárult a kétoldalú kapcsolatok elmélyítéséhez. Arról is meg vagyok róla győződve, hogy ez a mostani találkozó talán egy nagyon kicsi, szerény hozzájárulás lehet ahhoz a nemzetközi enyhülési folyamathoz, amely a világban kibontakozott, és melyre Európában is nagyon nagy szükség van, ezt tovább kell fejleszteni, és a többit majd meglátjuk.

R. K.: *Mialatt Önök a közös közlemény szövegezésével voltak elfoglalva, azalatt Szűrös Mátyás, a központi bizottság titkára megkoszorúzta az aradi vértanúk emlékművét¹⁰. Azt javaslom, hogy ezekkel a képekkel búcsúzzunk! Köszönjük az interjút!*

G. K.: Én is köszönöm!

¹⁰ Az előzetes magyar tervek szerint a delegáció vezetője, Grósz Károly koszorúzott volna az aradi vértanúk emlékművénél, de Ceaușescu egy ravasz diplomáciai trükkkel elérte, hogy Grósz ne vegyen részt a koszorúzás protokolláris - de az emlékezetpolitikai tartalom miatt mégis komolyabb jelentőséggel bíró - szertartásában. Mindez egyfajta jelképe is a sikertlen 1988-as aradi tárgyalásnak: demonstrálja Grósz gyengeakarátúságát és Ceaușescu agyafúrtságát.

Summary

On August 28th 1988 Károly Grósz, the head of Hungary at that time, accepted a quick invitation and faced with Ceaușescu, the infamous Romanian Communist dictator. The outcome of the trial is well known: complete failure. Hungarian people realized the total failure of the meeting when Károly Grósz returned to Hungarian territory during the late evening of the meeting's day and he gave an interview in the Hungarian Television in Szeged. We publish the text of this famous infamous interview in this publication.